

ДРОБУШ І.В.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри державно-правових
дисциплін

(Інститут права імені І. Малиновського
Національного університету
«Острозька академія»)

ORCID ID: 0000-0002-0006-8676

УДК 347.965:352

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.98>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ОНЛАЙН-МЕДІАЦІЇ У ВРЕГУЛЮВАННІ СІМЕЙНИХ СПОРІВ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ

У статті автором здійснено комплексне дослідження проблеми врегулювання сімейних спорів у межах територіальних громад України з акцентом на впровадженні інституту онлайн-медіації як сучасного інструменту соціально-правового примирення. Автором проаналізовано чинні підходи до організації медіаційних практик у системі місцевого самоврядування та визначено ключові перешкоди, що гальмують розвиток ефективних досудових форм вирішення конфліктів між членами родини. У роботі обгрунтовано, що реформа децентралізації змінила роль територіальних громад, перетворивши їх на основних суб'єктів соціальної підтримки, однак їхні інституційні механізми залишаються недостатньо розвиненими для комплексного реагування на сімейні кризи.

Автором наголошено, що медіація, як одна з базових соціальних послуг, потребує не лише нормативного врегулювання, а й технологічного оновлення. У статті зазначено, що застосування онлайн-медіації дає змогу забезпечити безпечну комунікацію сторін, оперативність у прийнятті рішень і конфіденційність домовленостей навіть за умов обмеженого доступу до судових або соціальних інституцій. Визначено, що у воєнний період та післявоєнний час саме цифрові моделі примирення здатні компенсувати дефіцит фахівців і ресурсів, надаючи громадам інструменти швидкого реагування на конфліктні ситуації.

У статті підкреслено, що ефективність упровадження онлайн-медіації залежить від поєднання трьох чинників: нормативного регулювання, кадрової підготовки та технічної спроможності громад. Автором запропоновано розглядати онлайн-медіацію не лише як інноваційну послугу, а як невід'ємний елемент системи місцевого врядування, який сприяє формуванню культури мирного діалогу, зниженню соціальної напруги та підвищенню довіри до інститутів влади.

Отримані результати доводять, що впровадження онлайн-медіації може стати одним із ключових напрямів модернізації соціально-правової політики України, орієнтованої на людину, громаду та стійкий мир.

Ключові слова: сімейні спори, територіальні громади, медіація, онлайн-медіація, децентралізація, правосуддя, соціальні послуги, врегулювання конфліктів.

Drobush I.V. Prospects for the implementation of online mediation in the resolution of family disputes at the level of ukraine's territorial communities

The article presents a comprehensive study of the problem of resolving family disputes within the territorial communities of Ukraine, with a focus on the introduction of online mediation as a modern tool of socio-legal reconciliation. The author analyzes the current approaches to organizing mediation practices in the system

of local self-government and identifies the key obstacles that hinder the development of effective pre-trial forms of conflict resolution between family members. The paper substantiates that the decentralization reform has transformed the role of territorial communities, making them the primary actors of social support; however, their institutional mechanisms remain insufficiently developed for comprehensive responses to family crises.

The author emphasizes that mediation, as one of the basic social services, requires not only normative regulation but also technological modernization. It is noted that the use of online mediation makes it possible to ensure secure communication between the parties, efficiency in decision-making, and confidentiality of agreements even under conditions of limited access to judicial or social institutions. The study identifies that during the wartime and post-war periods, digital reconciliation models can compensate for the shortage of specialists and resources, providing communities with instruments for rapid conflict response.

The article highlights that the effectiveness of online mediation implementation depends on the combination of three factors: regulatory framework, professional training, and the technical capacity of communities. The author proposes to consider online mediation not only as an innovative service but also as an integral component of the local governance system, contributing to the development of a culture of peaceful dialogue, the reduction of social tension, and the strengthening of public trust in state institutions.

The findings demonstrate that the introduction of online mediation may become one of the key directions for modernizing Ukraine's socio-legal policy, aimed at ensuring human-centered governance, community resilience, and sustainable peace.

Key words: *family disputes, territorial communities, mediation, online mediation, decentralization, justice, social services, conflict resolution.*

Постановка проблеми. Зростання кількості соціально-правових конфліктів у територіальних громадах, зумовлене наслідками воєнних дій, міграційними процесами та руйнуванням інфраструктури, актуалізує потребу у створенні дієвих механізмів їх мирного врегулювання. Традиційні способи вирішення спорів через суди або соціальні служби часто виявляються неефективними через перевантаження судової системи, обмежений доступ до правової допомоги та кадровий дефіцит у громадах. Водночас чинна законодавча база не передбачає комплексного механізму інтеграції медіації в діяльність органів місцевого самоврядування, що створює інституційну прогалину між соціальною роботою, правовим захистом та комунікаційними практиками громад.

За цих умов перспективним напрямом розвитку системи досудового врегулювання спорів є впровадження онлайн-медіації як інноваційного інструменту забезпечення доступу до правосуддя та соціальної підтримки. Її потенціал полягає у поєднанні технологічних рішень із правовими принципами нейтральності, конфіденційності та добровільності. Використання дистанційного формату дозволить громадам підтримувати ефективний діалог між сторонами конфліктів навіть за умов ізоляції, ризиків безпеки або відсутності фізичної інфраструктури. Дослідження перспективи впровадження онлайн-медіації покликане сформулювати концептуальні та практичні засади модернізації місцевих механізмів примирення, спрямованих на підвищення соціальної стабільності та довіри до інститутів правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика сімейних спорів у межах територіальних громад дедалі частіше стає предметом міждисциплінарних досліджень, що поєднують правові, соціальні та психологічні підходи. Децентралізація влади змінила розподіл відповідальності між державними та місцевими органами, поклавши на громади функції соціальної підтримки сімей, які перебувають у кризі. Водночас традиційні механізми

вирішення конфліктів виявляються недостатньо ефективними в умовах соціальної напруги, переміщення населення та нестачі ресурсів. У науковому дискурсі активно обговорюється роль медіації як інструменту, що може доповнити або частково замінити судові процедури, забезпечуючи мирне врегулювання спорів на місцевому рівні.

Оксана Михайлівна Ярємко та Галина Степанівна Гірняк у статті «Медіація як базова соціальна послуга: повноваження органів місцевого самоврядування» (2024) [1] наголошують, що ефективне розв'язання сімейних конфліктів можливе лише за умови інституційної підтримки на рівні громади. Вони підкреслюють, що медіація має розглядатися не як факультативна ініціатива, а як обов'язковий елемент системи соціальних послуг, спрямованих на запобігання деструктивним наслідкам сімейних криз. Дослідниці вказують на необхідність розроблення локальних положень про організацію медіаційних процедур, що дозволить громадам системно реагувати на конфлікти між членами родини без залучення суду.

Тетяна Сергіївна Кириченко у статті «Медіація як форма захисту прав подружжя під час розірвання шлюбу» (2023) [2] розглядає медіацію як гуманістичний інструмент, що здатен знизити емоційну напруженість у процесі розлучення. Авторка підкреслює, що участь медіатора допомагає сторонам зберегти здатність до конструктивного діалогу, що особливо важливо для родин із дітьми. Вона також акцентує увагу на тому, що територіальні громади можуть стати платформою для впровадження сімейної медіації як послуги, доступної кожному громадянину незалежно від його соціального статусу.

Ольга Ковальчук у статті «Онлайн-медіація в цифровізації правосуддя» (2024) [3] досліджує потенціал цифрових технологій у сфері альтернативного вирішення спорів, зокрема сімейних. Авторка визначає онлайн-медіацію як структуровану процедуру, що поєднує принципи добровільності, конфіденційності та справедливості, забезпечуючи сторонам можливість вирішення спорів без суду через онлайн-платформи. Вона підкреслює, що впровадження онлайн-медіації під час воєнного стану має особливе значення, оскільки дозволяє забезпечити безпечну взаємодію сторін, знизити витрати та підвищити доступність послуг навіть у віддалених громадах.

Узагальнення сучасних досліджень свідчить про поступове формування в Україні нової парадигми врегулювання сімейних спорів, де ключову роль відіграють територіальні громади. Медіація розглядається як перспективний інструмент соціального партнерства, здатний не лише розв'язувати конфлікти, а й запобігати їх виникненню через розвиток культури діалогу та правової обізнаності населення.

Метою статті є обґрунтування необхідності впровадження онлайн-медіації як інструменту врегулювання сімейних спорів у межах територіальних громад України, визначення її потенціалу для підвищення ефективності досудового примирення та зміцнення соціальної стабільності. Дослідження спрямоване на аналіз нормативних, організаційних і технологічних умов, що забезпечують інтеграцію онлайн-медіації в систему місцевого врядування та соціальних послуг.

Виклад основного матеріалу. Після реформи децентралізації територіальні громади стали основними осередками вирішення соціально-правових питань, зокрема сімейних спорів. Саме на місцевий рівень покладено завдання підтримки родин, захисту прав дітей і профілактики конфліктів. Однак громади часто не мають достатніх ресурсів і фахівців для ефективного реагування на сімейні кризи. У невеликих громадах бракує психологів, юристів, центрів соціальних служб, а в прифронтових районах робота таких підрозділів ускладнена або припинена через бойові дії.

Війна загострила соціальну напругу, збільшила кількість розлучень, спорів про утримання дітей і розподіл майна. За даними Міністерства юстиції України [4], у 2024 році було зареєстровано 150 210 шлюбів і 34 291 розірвання шлюбу, при цьому реальні масштаби конфліктів значно більші через недоступність органів реєстрації у постраждалих регіонах. Відсутність системної підтримки родин у громадах призводить до того, що навіть незначні конфлікти переростають у судові спори. Це перевантажує судову систему і підриває довіру до місцевої влади, яка не забезпечує примирення на ранніх стадіях конфлікту.

Сімейні спори у громадах мають специфічні риси, що визначаються положеннями Сімейного кодексу України [5], який регулює питання опіки, утримання дітей і розподілу майна. Вони часто поєднують правові, емоційні та соціально-економічні аспекти: спори про місце проживання дітей, аліменти, поділ спільного майна чи обов'язки щодо догляду за літніми членами родини. В умовах воєнного стану ці проблеми ускладнюються вимушеним переселенням, втратами житла, службою одного з подружжя у війську або перебуванням за кордоном.

У результаті громади стикаються з конфліктами, які потребують швидкого, неформального та безпечного врегулювання, що виходить за межі звичних адміністративних чи судових процедур. Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII [6] та пункту 4.7 Методичних рекомендацій Міністерства соціальної політики [7], медіація визначена як одна з базових соціальних послуг, що може надаватися особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Це створює нормативне підґрунтя для її інституціоналізації на рівні територіальних громад, де медіаційні механізми розглядаються як частина системи соціального захисту та підтримки родин.

Судова система, яка традиційно виконувала функцію остаточного вирішення сімейних спорів, нині перебуває під значним навантаженням (Звіт про діяльність Державної судової адміністрації України за 2024 рік [8]). Частина судів на сході та півдні країни припинила або обмежила роботу, а в інших регіонах справи передаються до віддалених судів, що призводить до перевищення розумних строків розгляду. За офіційними даними, понад чверть цивільних справ розглядаються понад шість місяців, а середня тривалість розгляду сімейних спорів у судах першої інстанції перевищує 290 днів. Така ситуація позбавляє сторони оперативного захисту прав і підсилює потребу у доступних досудових формах врегулювання.

Такі умови знижують довіру до правосуддя і підштовхують громади до пошуку альтернативних, менш формалізованих способів вирішення конфліктів. На державному рівні потреба у розвитку позасудових форм врегулювання неодноразово обговорювалася, зокрема під час слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики на тему «Шляхи до миру: проблематика та перспективи альтернативного вирішення спорів у сучасних умовах» (28 березня 2024 р.) [9]. Учасники наголошували, що ефективність судової системи залежить від розбудови інституту медіації, його інтеграції у роботу територіальних громад і соціальних служб. Такі обговорення засвідчують зростання суспільного запиту на децентралізовані механізми примирення, здатні зменшити навантаження на суди й забезпечити доступність правосуддя на місцях. Це підтверджує потребу у створенні системного правового механізму, який би унормував досудове врегулювання спорів на місцевому рівні та закріпив роль громад як первинних осередків підтримки і примирення.

Наявна законодавча база поки не забезпечує такого регулювання. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-IX [10] визначає медіацію як добровільну позасудову процедуру врегулювання спору за участі нейтрального посередника, однак не встановлює механізму впровадження медіаційних послуг у територіальних громадах, не окреслює джерел фінансування та вимог до підготовки фахівців. Через цю прогалину громади змушені діяти експериментально, спираючись на власні ресурси, ініціативу соціальних працівників і партнерство з громадськими організаціями.

Традиційна очна медіація, яку поступово почали впроваджувати громади в межах соціально-правових служб, показала свою ефективність у мирний час. Проте тепер її можливості обмежені. Військові дії, нестача ресурсів і фахівців, транспортна ізоляваність населених пунктів та небезпека для учасників конфлікту роблять особисті зустрічі малореалістичними. Саме тому громадам необхідно шукати нові інструменти для збереження функції мирного врегулювання спорів.

На цьому тлі виникає потреба у впровадженні дистанційних механізмів примирення, які дозволили б продовжити роботу з родинами навіть за умов відстані чи обмеженого доступу до державних установ. У цьому контексті онлайн-медіація постає як сучасний і практичний інструмент, здатний підтримати громади у виконанні їхніх соціальних функцій.

Онлайн-медіація стає ключовим інструментом відновлення соціальної взаємодії та забезпечення доступу до правосуддя в умовах трансформації українського суспільства. Вона формує нову культуру комунікації, у якій поєднуються принципи правової рівності, цифрової безпеки та психологічної підтримки сторін. Її застосування особливо актуальне для територіальних громад, що опинилися в умовах нестачі кадрів, руйнування інфраструктури або вимушеного переселення населення. Онлайн-медіація дозволить громадам зберегти можливість мирного врегулювання спорів без прив'язки до фізичної присутності учасників, створюючи простір довіри та партнерського діалогу навіть за відстані у сотні кілометрів.

Цей формат відкриє можливість продовжувати соціальну роботу там, де традиційна комунікація стає неможливою. Використання відеозв'язку, захищених платформ і цифрових документів забезпечує стабільність та прозорість процесу. Медіатор має змогу гнучко організовувати комунікацію, поєднувати синхронні онлайн-зустрічі з асинхронними обмінами повідомленнями, що особливо важливо для учасників із різними часовими або фізичними обмеженнями. Онлайн-медіація формує безпечне середовище, у якому сторони можуть вільно висловлювати позиції, не побоюючись тиску чи публічності, що підвищує рівень відвертості та сприяє досягненню справедливих домовленостей.

Забезпечення конфіденційності, належної ідентифікації учасників і стабільного технічного зв'язку стає фундаментом довіри до самої процедури. Медіатор у цьому середовищі виконує роль не лише посередника, а й координатора цифрового простору, що підтримує динаміку комунікації, коригує її темп, зберігає баланс між сторонами та запобігає деструктивним проявам. Завдяки гнучким цифровим інструментам процес примирення перетворюється на послідовну взаємодію, де результат залежить не від формальних бар'єрів, а від якості діалогу.

Поширення онлайн-медіації сприятиме формуванню у громадах культури відповідального врегулювання конфліктів. Для багатьох громад це можливість створити власні локальні майданчики примирення, що працюють на принципах відкритості, добровільності та рівності. З часом така практика може стати невід'ємною частиною соціального управління, підвищуючи довіру до інститутів місцевого самоврядування та зміцнюючи соціальну згуртованість.

У перспективі онлайн-медіація має потенціал стати не лише засобом вирішення спорів, а й стратегічним елементом побудови миру. Вона дозволяє об'єднувати громади навколо цінностей взаєморозуміння, створює передумови для нових форм соціальної солідарності та сприяє утвердженню практик діалогу як норми повсякденного життя. Її поширення може визначити нову якість суспільних відносин, у яких конструктивне спілкування замінює протистояння.

Висновки. Дослідження показало, що вирішення сімейних спорів у межах територіальних громад є не лише правовим, а й соціальним процесом, який потребує міжвідомчої координації та нових підходів до забезпечення доступу громадян до правосуддя. Децентралізація надала громадам повноваження у сфері соціального захисту, однак відсутність усталеної системи медіаційних послуг зумовлює необхідність пошуку ефективних форматів примирення. Медіація, особливо в онлайн-форматі, стає перспективним напрямом розвитку локальних практик врегулювання конфліктів, здатним підвищити рівень довіри між членами громади та зменшити навантаження на судову систему.

Впровадження онлайн-медіації може забезпечити рівний доступ до правових і психологічних послуг для населення незалежно від місця проживання, зокрема у прифронтових або віддалених територіях. Цифрові інструменти створюють умови для безпечного спілкування сторін, збереження конфіденційності та фіксації результатів домовленостей. Для повноцінного функціонування цієї моделі необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, розробити стандарти технічної безпеки, а також запровадити навчальні програми для медіаторів, здатних працювати у цифровому середовищі. Онлайн-медіація має потенціал стати не лише сучасним інструментом вирішення сімейних спорів, а й дієвим механізмом зміцнення соціальної єдності, взаємної довіри та правової культури у територіальних громадах України.

Список використаних джерел:

1. Ярємко О. М., Гірняк Г. С. Медіація як базова соціальна послуга: повноваження органів місцевого самоврядування. *Galician studies law sciences*. 2024. № 6. С. 43–49. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-7.
2. Кириченко Т. С. Медіація як форма захисту прав подружжя під час розірвання шлюбу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 119–121. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/26>.
3. Ковальчук О. Онлайн-медіація в цифровізації правосуддя. Приватне право і підприємництво. 2024. Т. 2, № 24. С. 133–138. DOI: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2024.24.61>.
4. Міністерство юстиції України. Звіт про державну реєстрацію актів цивільного стану за 2024 рік (форма № 98). Київ, 2025. URL: <http://surl.li/mkfpm> (дата звернення: 12.02.2025).
5. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 22.02.2025).
6. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 22.02.2025).
7. «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей» : Наказ Міністерства соціальної політики України від 31.07.2023 № 263-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0263739-23#Text> (дата звернення: 22.02.2025).
8. Звіт про діяльність Державної судової адміністрації України за 2024 рік. Київ : Державна судова адміністрація України, 2025. URL: <https://dsa.court.gov.ua/dsa/presentation/news/1747041/> (дата звернення: 22.02.2025).
9. Шляхи до миру: проблематика та перспективи альтернативного вирішення спорів у сучасних умовах : стенограма слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань правової політики, 28 березня 2024 р. / *Верховна Рада України*. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/uploads/documents/34557.doc> (дата звернення: 22.02.2025).
10. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 22.02.2025).

